

ról pedig akkor beszélhetünk csak, ha a nézők gondolatilag, érzelmileg érintetteké lesznek,

Ennek az előadásnak elsősorban azért igazi főszereplői a tükrök, mert az érintetté válás funkcionális előidézői, tudatosítói. A tükrökben kei életre a tézisdráma elvontsága, s lesz belőle magunkra vonatkoztatható eleven egyedi valóság.

(Ahogy kár, hogy a színházba érkező közönséget nem fogadták, már a ruhatárnál, az előcsarnokban szembesülő pillantásokra kényszerítő tükrök, ugyanúgy kár volt lemondani arról az ötletéről, hogy a nézőterről távozó közönség hatalmas tükörfelületekbe ütközve nézzen önmaga arcába, tekintetébe...)

GEROLD László

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

A SZÜLŐFÖLD HOMOKJA

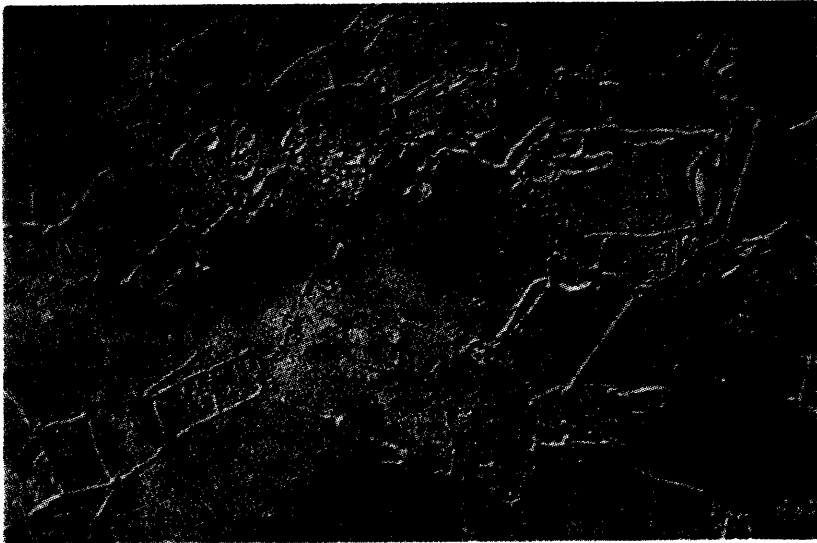
(Petrik Pál retrospektív kiállítása, 1946—1979)

Az újvidéki Modern Művészetek Képtárának és a szabadkai Városi Múzeum Képtárának szervezésében végre megrendezték ezt a kiállítást — Petrik Pál alkotóművészetének alapos áttekintését. Decemberben Újvidéken, a múlt év utolsó napjaiban (december 26-tól) pedig Szabadkán tekinthették meg Petrik művészetének kedvelői e szerény, szorgalmas ember és sajátos festő számos alkotását.

Érdekes, hogy habár szinte festékszagban nőtt fei, elég későn kezdett festeni. Apja szobafestő és címfestő volt. Petrik mégis csak 1936-ban, húszéves korában kezd festészetet tanulni (Szabadkán született 1916. május 20-án). Magántanítója Sava Rajković (1903—1977) festő és díszlettervező volt, „világlátott” művész, 1932-ben tért vissza Párizsból, ahol két évet töltött André Lhote neves iskolájában. Petrik azonban leginkább Balázs G. Árpád és Hangya András műveit tanulmányozva ismerkedett a festészettel. Ez utóbbi döntő hatással volt rá. Azokban az években Hangya tehetsége nagy sikerrel jut kifejezésre a szabadkai környezetben. A sajtó felhívja rá a figyelmet, műveit pedig egy kirakatban állítják ki.

„Mint kezdő festőcske hetente többször is elsétáltam Spitzer műkereskedő boltja előtt, hogy megnézzem, van-e újabb Hangya-festmény a kirakatban” — meséli Petrik (*Híd*, 1978. március, 379—380. old.).

A szerény ifjú számára, aki titokban a festői hivatást kívánja életpá-

Kompozíció 1963/64

lyájául, a majdnem kortárs autodidakta festő művei felejthetetlen élményt jelentettek. Nem véletlen tehát, hogy Rajković iskolája nem hagyott nyomot Petrik korai művein, ellenben mindvégig érezhető Hangya hatása. Nyitrai Dániel, a következő tanító, szintén nem volt rá hatással. Természetesen ezekben az években Petrik sem gyerek már, hanem kialakult személyisége van, saját törekvései, céljai. Bizonyos, hogy már akkor elégedetlen önmagával. 1945 őszén Petrik a figurális rajztanfolyamra harmincévesként iratkozik be minden festői tekintély nélkül. Csak fáradságos kísérletek vannak mögötte s a tudat, hogy sokkal jobbat és többet adhatna.

A Tanfolyamon, szerencséjére, ezúttal már ténylegesen is Hangya András a mestere. A lehető legjobb módon ösztönzi és irányítja — maga is Petar Dobrović kitűnő mesternek volt a tanítványa. Ebben az időszakban Petriknél kialakul a kiváló koloritás, alkotói ereje mind jobban kibontakozik, különösen könnyed rajzaiban. Petrik nem követi a szocialista realizmus modorát, hanem 1947-ben beiratkozik a belgrádi Akadémiára, 1948 februárjában, a Tanfolyam hallgatóinak kiállításán pedig egyetemi hallgatóként vendégszerepel, s a koloritás frissességével, impresszionista hangvétellel és a motívum iránti lelkesedésével tűnik ki (Rohamunka, olaj, 1947). Egészen az ötvenes évek végéig ilyennek ismerjük őt, aki kissé Hangyára hasonlít. Ezzel párhuzamosan sorakoznak azok a képek, amelyek az Akadémia szelleméről, annak követelményeiről tanúskodnak.

Azokban az években, 1953-tól kezdve, Petrik rendszeresen részt vesz a művésztelepek munkájában. Évei szerint már a „középgeneráció” tagja, alkotásai szerint pedig, legalábbis önmaga előtt, fájón érzi, hogy késik, elmaradt a többiek, különösen a nagyobb képzőművészeti központokból üdélátogatók mögött.

Ezután Petrik általános alkotói „kalandba” kezd, hogy megtalálja saját, autentikus kifejezési módját. A korszerű képzőművészeti történekek aktív részvevője akar lenni, nem pedig a tegnapi festői kifejezőeszközök kíváló ismerője. Felgyülemlett tapasztalatával és az elégtelen ember nem mindennapi kitartásával, a színek iránti tévedhetetlen érzékével továbbá útját a „kombinált technika” alkalmazásában látja. Következnek a Papírfigurák (1959—1960), Papír és tűz (1961) és így tovább. Hosszabb ideig képtelen megszabadulni a rajz felismerhetőségének szükségétől és az „olvasható” témáktól. Ugyanakkor a szerkezet nála az anyag (homok) és a színek sajátos összhangjában érik be.

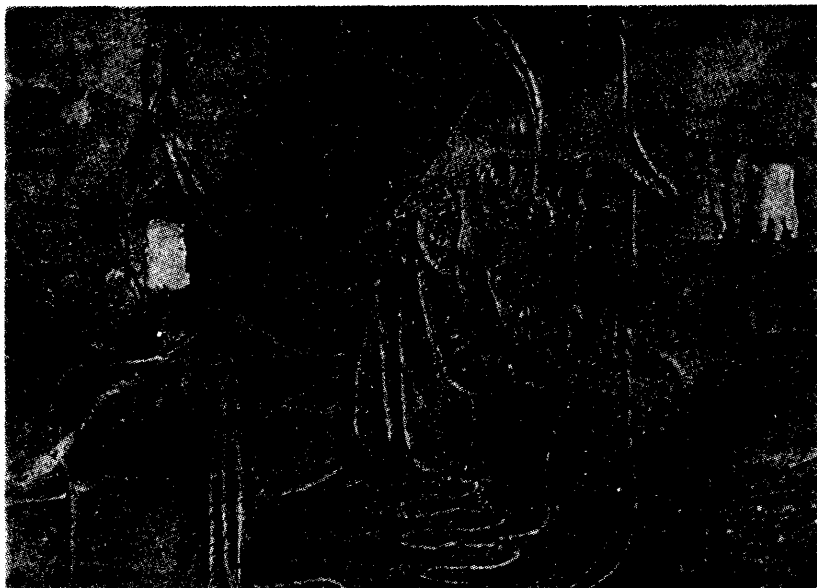
A hatvanas éveket Petrik néhány nagy jelentőségű alkotása fémjelzi, mint például a Szélmalom (1962), Áradás (1964) vagy a Homokdűne (1965). Petrik enformel-korszakának ezekben és a hozzájuk hasonló alkotásaiban a táj izgalmas víziója valósul meg, amelyet az anyag és a szín lüktetése fejez ki. Ezek a művek a vajdasági képzőművészet tartós értékei abból a korszakból, amikor a művésztelepek legtermékenyebben működtek. Véleményem szerint ezek a művek magának Petriknek is a legjobb alkotásai. Drámaiságuk és belső feszültségük a festő összetett és gazdag személyiségét fejezik ki, amelyet ügyesen álcáz az ember csendes, szinte hangtalan fellépése.

A lelki életben végbemenő titokzatos robbanás jelzi, mindjárt a hetvenes évek elején, az Elvesztett illúziókkal (1970). A következő években sorakoznak az alkotások, amelyeken a széttört üveg váratlan és változó hatásai, arabeszkjei és árnyékai, remegései fejezik ki csodálatos keletkezésben a fájdalom, a rombolás és az eltűnés fogalmát.

Az önmagával való alkotói összeütközés, amely még Spitzer kirakatánál, Hangya képei előtt kezdődött, Petriknek ezzel az új korszakával kerekedett ki a drámai öngazolás egészévé.

Petrik útja ugyanakkor beszédes illusztrációja a vajdasági képzőművészet ébredésének, a saját egyéniség keresésének és az alkotói lendületnek. Ez az út a szabadság születésekor kezdődött, és a művésztelep termékenyítő jelenlétével alakult ki a megismételhetetlen alkotói évtizedek során.

Ezzel párhuzamosan Petrik a Szabadkai Népszínház díszlettervezőjeként is alkot. Festői tapasztalata, különösen a hatvanas években, megtermékenyítette e fáradhatatlan munkás és költő legjobb alkotásait, aki suttozva iközli hatalmas szívének lüktetését. Díszlettervezőként lehetsége

Halász 1966

volt arra, hogy segítsen és kövesse egy összetett művészi élmény keletkezését, maga pedig árnyékban maradjon a színpad reflektorai mögött.

Nem sietett műveinek bemutatásával. Ritkák az önálló kiállításai. Mindössze hatszor lépett közönség elé egyedül. Azért is értékes ez a kiállítás, mert, ha csak rövid időre is, betekintést nyújt összetett és értékes művébe.

Szemmel látható, hogy Petrik nem nyugodott még meg. Várhatjuk az újabb meglepetéseket. Ugyanakkor remélhetjük, hogy a kiállítás ösztönzés is lesz e vajdasági egyedülálló művész alkotómunkájának sokoldalú felméréséhez. A szociális művészet sajátos légkörében nőtt fel, amely vidékünk két háború közötti képzőművészeti életét jellemezte. Sokoldalú tehetsége a háború utáni évtizedekben bontakozott ki, napról napra cáfolva életkorát. Egyszerre volt és maradt kíváncsian fiatal és éretten szerény.

KARTAG Nándor fordítása

Bela DURANCI